

УДК 582.542.1 (477)

С.Л. МОСЯКІН

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
252601 Київ, МСП-1, вул. Терещенківська, 2**РІД *CENCHRUS* L. (POACEAE) В УКРАЇНІ: ОГЛЯД
НОМЕНКЛАТУРИ, СИСТЕМАТИКИ ТА СУЧАСНОГО ПОШИ-
РЕННЯ***Cenchrus*, адвентивний вид, фітокарантин, таксономія, номенклатура, флора України

Рід *Cenchrus* L. налічує у світовій флорі близько 22—26 видів [22, 24, 25, 42] і в цьому відношенні є досить невеликим, особливо порівняно з такими надзвичайно об'ємними родами триби *Paniceae*, як *Panicum* L., *Paspalum* L., *Digitaria* Haller та ін. Однак він має неабияке практичне значення для людини, оскільки декілька його представників є надзвичайно небезпечними бур'янами, особливо в тропічних та субтропічних регіонах світу [16, 29, 34—36, 38].

Невеличка група видів роду походить з тропіків Старого Світу. Для них характерне неповне зростання щетинок при основі колосків — отже, вони дуже близькі до видів роду *Pennisetum* Rich. У більшості американських видів роду *Cenchrus* колоски розміщуються у щільних яйцевидних шипуватих обгортках, утворених за рахунок зростання щетинок при основі колосків (ці щетинки є видозміненими стерильними гілочками другого порядку; вони характерні, зокрема, для представників родів *Pennisetum*, *Setaria* Beauv. та деяких інших панікоїдних злаків).

Вперше для флори України (і всієї території колишнього СРСР) вид роду *Cenchrus* був наведений в 1951 р. під назвою «*C. tribuloides*» Д.К. Ларіоновим [8] на підставі зразків, зібраних у Скадовському р-ні Херсонської обл. Досить довгий час даний вид був відомий тільки з цього локалітету. Його наводять у загальновідомих монографіях В.В. Протопопова [10], М.М. Цвельов [13, 14] та Ю.М. Прокудін зі співавторами [9], але вже під назвою *C. pauciflorus* Benth. Причиною для такої номенклатурної зміни, очевидно, було ознайомлення з класичною монографією видатного знавця злаків США А.С. Хічкока [31, 32]. У обох виданнях цієї монографії таксономічне трактування видів роду базується на монографічній обробці північноамериканських представників *Cenchrus*, яку в 1920 р. виконала Е. Чейз [19] (до речі, не тільки колега, а й дружина А.С. Хічкока). Можна констатувати, що *C. pauciflorus sensu Hitchcock et Chase* цілком відповідає морфологічним ознакам поширених в Україні рослин.

Вже після появи згаданих монографій з'явилися численні нові дані про подальшу експансію адвентивного виду *Cenchrus* в Україні, а також на суміжних територіях. Зокрема, зараз цей вид надзвичайно поширився у Херсонській та Миколаївській областях. Він також був відмічений у Києві, де інколи трапляється у досить великій кількості (особливо вздовж залізниць) і

практично повністю натуралізувався на наливних пісках Дніпра [4—6]. Продовжується розселення виду і на півдні України, де він вже знайдений у нових місцезростаннях в Одеській, Запорізькій та Донецькій областях [1, 11, 12 та ін.]. Нещодавно опублікована перша його знахідка в Криму [3]. До цього слід ще додати, що автор даної статті влітку 1991 р. відмітив значні колонії *Cenchrus* на залізничних вокзалах Сімферополя та Євпаторії. В останньому місцезнаходженні вид чудово почував себе на ракушняковому піску, що, очевидно, можна розглядати як розширення його екологічної амплітуди. Побіжно додамо, що тоді ж неподалік від Євпаторії (вздовж автотраси Євпаторія — Мирний) була відмічена також колонія іншого адвентивного північноамериканського виду — *Grindelia squarrosa* (Pursh) Dupal. І це зовсім не дивно, оскільки останній вид вже значно поширився у степовій зоні України.

Для Молдови вид роду *Cenchrus* (знову ж під назвою *C. pauciflorus*) у 1989 р. навели Л.Г. Кухарська та М.В. Мирза [2], а останній згодом опублікував нові відомості про поширення виду в республіці [7]. М.М. Цвельов та В.Д. Бочкін [15] виявили той же вид у Краснодарському краї Росії, а В.Д. Бочкін також відмітив велику колонію на залізниці у Волгограді.

Нещодавно вид роду *Cenchrus* виявлений у сусідній з Молдовою Румунії [20], звідки він був наведений під назвою *C. incertus* M.A. Curtis. Навряд чи можна сумніватися в тому, що йдеться про той же самий вид, який в європейській літературі фігурує під різними назвами внаслідок постійної таксономічної плутанини. Для Угорщини той же самий вид наводився як *C. pauciflorus* [40]; для колишньої Чехословаччини вказуються два види: *C. incertus* (incl. *C. pauciflorus*) та *C. echinatus* L. [27].

Таким чином, безперечно, в Україні та сусідніх країнах досить активно поширюється принаймні один з видів роду *Cenchrus*, який є надзвичайно небезпечним бур'яном. *Cenchrus pauciflorus* внесений до національного фітокарантинного списку України як об'єкт зовнішнього та внутрішнього карантину; всі інші види роду розглядаються як потенційно небезпечні для сільського господарства нашої країни і також є об'єктами зовнішнього карантину. Але будь-який прогноз подальшої експансії даної адвентивної рослини просто неможливий без детального аналізу її розповсюдження на її батьківщині, тобто у Північній Америці. При спробі провести ареалогічний аналіз автор зіткнувся з тією обставиною, що таксономічна та номенклатурна ситуація стосовно поширеного в Україні (і в Європі взагалі) виду досить складна і заплутана. Зважаючи на неабияке народногосподарське значення даного виду, автор зробив спробу на досить широкому гербарному та літературному матеріалі прояснити ситуацію. Основною фактологічною базою для даної роботи були значні за обсягом гербарні збори по роду *Cenchrus*, які зберігаються в гербарії Міссурійського ботанічного саду, м. Сент-Луїс, Міссурі, США (MO), порівняльні гербарні збори з території України та Росії (як власні, так і інших дослідників; матеріали гербаріїв KW, LE, MHA), результати польових спостережень на території нашої країни (переважно у Київській та Херсонській областях і Криму). Були використані також фотографії (мікрофільми) типового матеріалу з гербаріїв LINN та NY, уся доступна література (найбільш важливі та інформативні джерела наведені у списку літератури, який можна розглядати як базову сучасну бібліографію з даного питання).

Отже, для розуміння систематики поширеного в Україні адвентивного виду роду *Cenchrus* слід зробити невеличкий екскурс у таксономічну історію роду і розглянути основні таксономічні обробки, виконані різними дослідниками протягом принаймні нашого століття.

Детальний розгляд окремих таксономічних та флористичних праць, у яких були вперше описані деякі північноамериканські види, у межах даної статті навряд чи доцільний, оскільки він займе дуже багато місця. Крім того, ми не будемо брати до уваги рід в цілому, а зупинимося лише на групі споріднених видів, що мають безпосереднє відношення до європейської флори (звичайно, лише як адвенти). Отже, очевидно, слід почати з першої по суті спроби монографічного опрацювання північноамериканських представників роду, яку здійснив Д.В. Неш у 1895 р. [37]. Не зупиняючись детально на за-

гальної характеристики даної праці, зазначимо лише, що в ній найзвичайніший, широко розповсюджений північноамериканський вид був ідентифікований як *C. tribuloides*. Саме це (разом з надзвичайно загальним діагнозом, поданим К. Ліннеєм для *C. tribuloides*) призвело до численних помилкових літературних вказівок, коли під цією назвою наводилися декілька досить відмінних видів.

Але вже у 1908 р. А.С. Хічкок [30] на підставі критичної ревізії історичних типів ряду північноамериканських злаків переконливо довів, що назва *C. tribuloides* s. str. безпосередньо стосується рослин з досить великими колосками та густо опушеними обгортками, які поширені переважно у східній, приатлантичній частині Північної Америки. Ця цілком вірна точка зору була прийнята і додатково аргументована у вищезгаданій праці Е. Чейз [19]. Після цього за найбільш звичайним у Північній Америці видом на досить довгий час закріпилася назва *C. pauciflorus*, що, зокрема, знайшло відображення і у двох виданнях монографії А.С. Хічкока [31, 32], а також у численних регіональних флористичних зведеннях. *Cenchrus incertus* А.С. Хічкок та Е. Чейз розглядали як окремий вид, однак з вмішених у згаданих працях ілюстрацій і таксономічної дискусії ясно, що цей вид був описаний за дещо відмінними екземплярами комплексу *C. pauciflorus* (зокрема, ці екземпляри мали дуже нечисленні, спрямовані догори шипи). Останній був описаний з північно-західної частини Мексики («Baja California»), а не зі штату Каліфорнія (США), як помилково зазначається у деяких літературних джерелах. Якщо розглядати *C. pauciflorus* та *C. incertus* як синонімічні назви, то остання з них має пріоритет і повинна використовуватися для даного комплексу в цілому. Існує ще проблематична назва *C. carolinianus* Walt., яка, можливо, стосується *C. incertus* або *C. longispinus* (і в такому разі має пріоритет над обома даними назвами), але вона розглядається як помел dubiush [44] і заради номенклатурної стабільності не повинна неотипіфікуватися у майбутньому.

Проте у Північній Америці західні (точніше, південно-західні) екземпляри та популяції «*C. pauciflorus*» помітно відрізняються від східних (і особливо північно-східних). Саме з цієї причини видатний американський систематик та флорист М.Л. Ферналд [28] у 1943 р. опублікував нову номенклатурну комбінацію в ранзі виду — *C. longispinus* (Hackel) Fernald. Правильність цього таксономічного рішення була остаточно доведена у монографічній обробці роду в цілому, яка була опублікована в 1963 р. [25]. У цій праці Д. ДеЛайл не тільки підтвердив видовий статус *C. longispinus*, але також досить обгрунтовано відніс *C. pauciflorus* у синоніми до *C. incertus*. На жаль, як ми побачимо далі, це таксономічне рішення не всі дослідники зрозуміли вірно, що призвело до нових помилкових вказівок, особливо в Європі. У США результати таксономічної обробки були позитивно сприйняті як систематиками-агростологами, так і спеціалістами сільського господарства і захисту рослин. Починаючи приблизно з кінця 1960-х рр. майже в усіх нових довідниках та визначниках найпоширеніший північноамериканський вид роду був переіменований з «*C. pauciflorus*» на *C. longispinus* [24, 26, 34, 38, 39 та ін.]. Інколи при цьому механічному перейменуванні деякі автори навіть забували змінити вказівки про поширення, внаслідок чого не тільки не виправляли попередні помилки, але й додавали нових. Наприклад, у першому і другому виданнях відомого довідника по бур'янах [35, 36] текстова інформація про вид роду *Cenchrus* практично одна й та ж (включаючи опис та дані про розповсюдження), але у першому виданні він називається *C. pauciflorus*, а в другому — *C. longispinus*.

Незабаром, у 1967 р. з'явилися дві нові праці аргентинських дослідників [17, 18], які не погодилися з віднесенням *C. pauciflorus* у синоніми до *C. incertus* і визнали обидва види, а також і *C. longispinus*. Вони обгрунтовували свою точку зору анатомічними дослідженнями, а також посиланням на те, що *C. incertus* є багаторічником, а *C. pauciflorus* — однорічник. На жаль, остання ознака не дуже переконлива, оскільки у країнах з безморозним кліматом (тобто, у тропіках та субтропіках) багато видів панікоїдних злаків (які, як

відомо, мають можливість практично необмеженого росту та укорінення у вузлах) можуть досить легко, в залежності від умов середовища, переходити від однорічного до багаторічного циклу і навпаки. Така ж особливість характерна і для деяких інших майже космополітних бур'янових рослин (наприклад, *Chenopodium murale* L. або *Amaranthus deflexus* L.), які звичайно у помірноширотних частинах своїх ареалів є однорічниками, але в тропіках можуть бути і багаторічниками. Наведені аргентинськими ботаніками анатомічні ознаки також досить ненадійні. Більше того, з їх обробки не зовсім зрозуміло, яким же чином можна відокремити *C. pauciflorus* від *C. longispinus*.

Проте їх висновки не впливають на визнання того факту, що назва *C. pauciflorus*, як і *C. incertus*, стосується рослин, поширених переважно на південному заході та, почасти, півдні Північної Америки (і, звичайно ж, подекуди трапляються як занесені або навіть повністю натуралізовані за межами Американського континенту). Безперечно, найпівнічніший ареал має інший вид, а саме *C. longispinus*, який у своєму поширенні доходить до півдня Канади. Цей же вид в Австралії (де він, звичайно, є занесеним) просувається на південь (нагадаємо, що Австралія розташована у південній півкулі) далі від усіх інших видів роду. Взагалі австралійські дослідники [16, 41, 43] досить швидко і якісно розібралися з систематикою, номенклатурою та поширенням тих видів, які трапляються на «зеленому континенті»; на жаль, цього не можна сказати про ситуацію в Європі.

У «Флорі Європи» [21] наведено три види роду *Cenchrus*, а саме *C. ciliaris* L. (цей вид тропіків Старого Світу абсолютно чітко відрізняється від тих таксонів, які нас цікавлять), *C. incertus* (у синоніми до нього віднесені *C. pauciflorus* s. str. та *C. tribuloides* auct. europ., non L.) та *C. longispinus*. *Cenchrus incertus* зазначений для Корсики та Італії, а також, зі знаком запитання, — для Азорських о-вів, Франції та Іспанії. Про *C. longispinus* повідомляється, що він, можливо, починає натуралізовуватися у південній Європі. Ці відомості, хоча і досить неповні, але відповідають дійсності, однак синонімізація *C. pauciflorus* та *C. incertus* (без додаткових коментарів, які були б дуже бажані у даному випадку) в подальшому призвела до деяких непорозумінь.

У третьому, докорінно переробленому та доповненому виданні «Illustrierte Flora von Mitteleuropa» Х.Й. Конерт [23] для Середньої Європи наводить вже згаданий *C. ciliaris*, а також *C. echinatus* L. (добре відокремлений вид) і *C. incertus*, причому у синоніми до останнього відносить *C. pauciflorus* s. str., *C. roseus* Fourq. та *C. longispinus*. У зведенні «Grass weeds» [29] як самостійні види визнаються *C. incertus*, *C. pauciflorus*, *C. tribuloides* та *C. longispinus*, причому для колишнього СРСР наводиться *C. pauciflorus* (безперечно, на основі вищезгаданих праць М.М. Цвельова та Ю.М. Прокудіна). Для Франції з представників даної групи наводяться *C. pauciflorus* (incl. *C. longispinus*; південний захід країни) та *C. tribuloides* s. str. (Корсика) [33].

Як вже зазначалося вище, у більшості сучасних північноамериканських флористичних зведень визнається видова самостійність *C. longispinus*. Це стосується і офіційних видань із захисту рослин. Вивчивши відповідні гербарні матеріали, автор даної статті може лише підтвердити, що широко розповсюджений у Північній Америці (а як занесений — і далеко за її межами) *C. longispinus* дійсно відрізняється від південно-західного *C. incertus* s.l. — безвідносно до того, включає останній у себе *C. pauciflorus*, чи не включає. Більше того, морфологічно *C. longispinus* ближчий не до південно-західного комплексу «*C. incertus*—*C. pauciflorus*», а до східного виду *C. tribuloides* (хоча і добре відрізняється від останнього за цілим рядом ознак).

Порівняння відповідних зразків *C. longispinus*, зібраних у межах його природного ареалу, зі зразками рослин з України та Росії однозначно переконує нас у тому, що в двох останніх країнах поки що трапляється лише один вид роду *Cenchrus*, і цей вид повинен мати назву *C. longispinus*.

Наводимо повне номенклатурне цитування та основну синоніміку даного виду:

Cenchrus longispinus (Hackel) Fernald, 1943, *Rhodora* 45: 388; DeLisle, 1963, *Iowa State Journ. Sci.* 37: 294; Clayton, 1980, *Fl. Europ.* 5: 264. — *C. echinatus* L. f. *longispinus* («*longispina*» sphalm.) Hackel in Kneucker, 1903, *Allg. Bot. Zeitschr.* 9: 169. — *C. pauciflorus* Benth. var. *longispinus* (Hackel) Jansen et Wachter, 1949, *Nederl. Kruidk. Arch.* 56: 246. — *C. tribuloides* auct. p.p., non L.: Ларіонов, 1951, *Бот. журн. АН УРСР*, 8 (3): 78. — *C. pauciflorus* auct. p.p., non Benth. s. str.: Hitchcock et Chase, 1950, *Man. Grass. United States*, ed. 2: 733; Цвелев, 1976, *Злаки СССР*: 684; Прокудин и др., 1977, *Злаки Украины*: 479. — *C. incertus* auct. p.p., non M.A. Curtis: Clayton, 1980, *Fl. Europ.* 5: 264, p.p.; Conert, 1979, in Hegi, *Illustr. Fl. Mitteleur.*, ed. 3, 1 (3): 36.

Поширення. Майже вся територія США (але найчастіше на Середньому Заході та у східних штатах, занесений та натуралізований на південному заході країни, де раніше його заміщував близький вид *C. incertus* s.l.), південь Канади (переважно провінція Онтаріо); зрідка трапляється у Мексиці, Центральній Америці та о-вах Карібського моря (очевидно, у цих регіонах адвентивний); занесений і натуралізований у деяких локалітетах та регіонах Європи, Південної Африки, Австралії. У помірній кліматичній зоні є найбільш звичайним видом роду.

Зважаючи на тенденції розселення та особливості ареалу, *C. longispinus* потенційно здатний повністю натуралізуватися (а подекуди вже успішно натуралізувався) у степовій, лісостеповій зонах України і в Криму, а також у суміжних регіонах півдня Європейської Росії. Можлива також досить швидка і небезпечна його експансія в Казахстан та Середню Азію, де він буде мати чудові можливості для активного розселення (можливо, дещо обмежені більшою континентальністю клімату, внаслідок чого в Середній Азії сприятливішими є умови для *C. incertus* s. str. та *C. echinatus*). На північ від північної межі лісостепової зони можливі окремі випадки локального занесення *C. longispinus*, або й навіть утворення досить значних колоній (як це має місце у Києві), особливо там, де є придатні для цього ділянки відкритих пісків. У процесі спонтанного селектогенезу, який, безперечно, супроводжує і буде надалі супроводжувати експансію даного виду, цілком можлива, і навіть досить ймовірна, поява більш холодостійкої форми *C. longispinus*, здатної просунути і далі на північ. Отже, слід констатувати, що даний бур'ян потенційно є небезпечним майже для всієї території України, хіба що за винятком більшості гірських та лісових районів.

Наводимо також морфологічні ознаки, за якими можна відрізнити три близькі види роду *Cenchrus*, оскільки не тільки *C. longispinus*, але й інші два види можуть бути знайдені в Україні в майбутньому (тим більше, що і *C. tribuloides* s. str., і *C. incertus* s.l. подекуди трапляються як занесені на півдні Європи). Основою для морфологічних описів були літературні джерела [19, 25, 26, 29, 41, 43] та надійно визначені колекції гербарію МО.

Cenchrus longispinus (Hackel) Fernald: загальна колюча обгортка (не враховуючи шипів) 3,5—6,0 мм завширшки, куляста, майже не звужена до верхівки, помірно опушена; з 40—70 шипами, які при основі майже не розширені, у більшості випадків базальна частина не ширше 1 мм. В середині обгортки звичайно знаходяться 2—3 (4) фертильні колоски 5,8—7,6 мм довжиною та 2,0—3,3 мм шириною.

Cenchrus tribuloides L. s. str.: загальна колюча обгортка (не враховуючи шипів) 4—8 мм шириною, куляста, майже не звужена до верхівки, густо опушена довгими волосками; з 15—40 шипами, вузькоконічними при основі. В середині обгортки звичайно знаходяться 1—2 фертильні колоски 6,7—8,7 мм завдовжки та 2,3—3,6 мм завширшки.

Cenchrus incertus M.A. Curtis (incl. *C. pauciflorus* Benth.): загальна колюча обгортка (не враховуючи шипів) 2,5—5,0 мм шириною, яйцевидна, помітно звужена до верхівки, слабо або помірно опушена; з 8—40 шипами, які при основі здебільшого конічно розширені. В середині обгортки звичайно знаходяться 1—3 фертильні колоски 3,4—5,8 мм довжиною та 1,0—2,2 мм шириною.

Хочу широко подякувати моїх колег докторів В.В. Протопопову (Київ, *КВ*), М.М. Цвельова (Санкт-Петербург, *ЛЕ*), В.Д. Бочкіна (Москва, *МНА*), В.К. Тохтаря (Донецьк, *ДНЗ*), з якими я мав нагоду обговорювати питання розповсюдження *Cenchrus* в Україні та Росії. Особливу подяку висловлюю Dr. Nancy R. Morin та керівництву проєкту «Flora of North America» за надану можливість виконання даної роботи у Місурійському ботанічному саду (Missouri Botanical Garden, St. Louis, MO, USA).

Доповнення

Вже після написання даної статті я мав змогу вивчити гербарні матеріали по роду *Cenchrus*, які зберігаються у гербарії US (National Museum of Natural History, Smithsonian Institution, Washington, D.C.), в тому числі ізотип *C. longispinus* та фрагмент типу *C. pauciflorus*. Голотип останнього виду зберігається у *BM*, а його фрагмент (декілька обгорток з колосками) був надісланий для дослідження Е. Чейз і зараз знаходиться у агроетологічній колекції US. Результати дослідження цих зразків ще раз підтвердили основний висновок статті: східноєвропейські рослини належать до *C. longispinus* і, без сумніву, не тотожні з *C. tribuloides*, *C. pauciflorus* або *C. incertus*. Проте поява інших видів роду в Україні також цілком можлива в майбутньому, що вимагатиме уваги ботаніків та національної фітотокантинної служби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурда Р.І., Тохтар В.К. *Cenchrus pauciflorus* Benth. на південному сході України // Укр. ботан. журн. — 1992. — 49, N 2. — С. 87-88.
2. Кухарская Л.Г., Мырза М.В. *Cenchrus pauciflorus* Benth.: новое в Молдавии адвентивное растение // Ботан. исслед. Вып. 5. Флора и растительность. — Кишинев: Штиинца, 1989. — С. 112-115.
3. Маслово И.И. Находка *Cenchrus pauciflorus* (Poaceae) в Крыму // Ботан. журн. — 1992. — 77, N 7. — С. 118-119.
4. Мосякін С.Л. Флористичні знахідки на Київському Поліссі (УРСР) // Укр. ботан. журн. — 1988. — 45, N 4. — С. 65-67.
5. Мосякін С.Л. Флористичні знахідки в м. Києві та на його околицях // Там же. — 1989. — 46, N 4. — С. 21-23.
6. Мосякін С.Л. Нові відомості про поширення адвентивних видів родини Poaceae в м. Києві // Там же. — 48, N 3. — С. 45-48.
7. Мырза М.В. О некоторых редких и адвентивных растениях Молдавии // Ботан. журн. — 1991. — 76, N 1. — С. 129-134.
8. Ларионов Д.К. Ценхрус якорцевий (*Cenchrus tribuloides* L.) на Україні // Ботан. журн. АН УРСР. — 1951. — 8, N 3. — С. 78-79.
9. Прокудин Ю.Н., Вокс А.Г., Петрова О.А. и др. Злаки Украины. — К.: Наук. думка, 1977. — 518 с.
10. Протопопова В.В. Адвентивні рослини Лісостепу і Степу України. — К.: Наук. думка, 1973. — 192 с.
11. Протопопова В.В. Синантропна флора України и пути ее развития. — К.: Наук. думка, 1991. — 204 с.
12. Тохтар В.К., Петрик С.П. Одночасна поява адвентивних видів у різних районах України // Укр. ботан. журн. — 1993. — 50, N 1. — С. 110-111.
13. Цвелев Н.Н. Сем. Poaceae Barnh. (Gramineae Juss. nom. altern.) — Злаки // Флора европейской части СССР. — Л.: Наука, 1974. — Т. 1. — С. 117-368.
14. Цвелев Н.Н. Злаки СССР. — Л.: Наука, 1976. — 788 с.
15. Цвелев Н.Н., Бочкин В.Д. О новых и редких адвентивных видах для Краснодарского края // Бюл. Моск. о-ва испытат. природы. Отд. биол. — 1992. — 97, вып. 5. — С. 99-106.
16. Auld B.A., Medd R.W. Weeds. An Illustrated botanical guide to the weeds of Australia. — Melbourne & Sydney: Inkata Press, 1987. — vii + 255 p.
17. Caro J.A., Sanchez E. Notas criticas sobre especies de *Cenchrus* (Gramineae) // Kurtiziana (Cordoba, Argentina). — 1967. — 4. — P. 39-50.
18. Caro J.A., Sanchez E. Las especies de *Cenchrus* (Gramineae) de la Republica Argentina // Ibid. — 1967. — 4. — P. 95-129.
19. Chase A. The North American species of *Cenchrus* // Contrib. U.S. National Herb. — 1920. — 22. — P. 45-77.
20. Ciocirlan V., Roman N., Géhu J.-M., Boulet V. *Cenchrus incertus* M. A. Curtis in flora României // Studii Cerc. Biol., Ser. Biol. Veget. (Bucureşti). — 1991. — 43, N 1-2. — P. 7-8.
21. Clayton W.D. *Cenchrus* L. // Flora Europaea. — Cambridge: Cambr. Univ. Press, 1980. — P. 264.
22. Clayton W.D., Renvoise S.A. Genera Graminum. Grasses of the World. — London: HMSO, 1986. — 390 p.
23. Conert H.J. Poaceae, Unterfamilie Panicoideae // Hegi G. Illustrierte Flora von Mitteleuropa. 3 Aufl. — Berlin & Hamburg: Parey, 1979. — Bd. 1, T. 3, Lief. 1. — S. 32-70.

24. *Crins W.I.* The genera of *Paniceae* (*Gramineae: Panicoideae*) in the southwestern United States // *Journ. Arnold Arbor.* — 1991. — Suppl. ser. 1. — P. 171-312.
25. *DeLisle D.G.* Taxonomy and distribution of the genus *Cenchrus* // *Iowa State Journ. Sci.* — 1963. — 37, N 3. — P. 259-351.
26. *Dore W.G., McNeill J.* Grasses of Ontario. — Ottawa, Ont.: Agriculture Canada, 1980. (Monograph 26). — 566 p.
27. *Dostál J.* Nova květena ČSSR. — Praha: Academia, 1989. — Vol. 2. — P. 765-1548.
28. *Fernald M.L.* Virginian botanizing under restrictions // *Rhodora.* — 1943. — 45. — P. 357-413.
29. *Häfliger E., Scholz H.* Grass Weeds 1. Weeds of the subfamily *Panicoideae*. — Basle: Documenta CIBA—GEIGY Ltd., 1980. — xx + 142 p. + 25 col. plates.
30. *Hitchcock A.S.* Types of American grasses: A study of the American species of grasses described by Linnaeus, Gronovius, Sloane, Swartz, and Michaux // *Contrib. U.S. National Herb.* — 1908. — 12 (3). — P. 113-158.
31. *Hitchcock A.S.* Manual of the grasses of the United States. — Washington: USDA, 1935. — 1040 p.
32. *Hitchcock A.S., Chase A.* Manual of the grasses of the United States. Ed. 2. — Washington: USDA Misc. Publ. N 200, 1951. — 1051 p.
33. *Kerguelen M.* Les Gramineae (*Poaceae*) de la flore française. Essai de mise au point taxonomique et nomenclaturale // *Lejeunia.* — 1975. — Nouv. sér, N 75. — P. 1-343.
34. *Lorenzi H.J., Jeffery L.S.* Weeds of the United States and their control. — New York: Van Nostrand Reinhold Co., 1987. — 355 p.
35. *Muenscher W.C.* Weeds. — New York: MacMillan Co., 1943. — xxii + 579 p.
36. *Muenscher W.C.* Weeds. Second edition. — New York: MacMillan Co., 1955. — xvi + 560 p.
37. *Nash G.V.* The genus *Cenchrus* in North America // *Bull. Torrey Bot. Club.* — 1895. — 22. — P. 298-302.
38. *Reed C.F., Hughes R.O.* Selected weeds of the United States. (Agriculture Handbook No. 366). — Washington: USDA, 1970. — 463 p.
39. *Scoggan H.J.* The flora of Canada. Part 2. *Pteridophyta, Gymnospermae, Monocotyledoneae.* — Ottawa: National Museum of Natural Sciences (Publ. Bot. N 7/2), 1978. — P. 93-545.
40. *Soó R.* A magyar flora és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve (Synopsis systematico-geobotanica florum Hungariae). — Budapest: Acad. Kiadó, 1973. — Vol. 5. — 724 p.
41. *Twentyman J.D.* Notes on two species of *Cenchrus* (*Gramineae*) in Australia // *Muelleria* (Melbourne). — 1972. — 2, N 3. — P. 164-168.
42. *Webster R.D.* Genera of the North American *Paniceae* (*Poaceae: Panicoideae*) // *Syst. Bot.* — 1988. — 13, N 4. — P. 576-609.
43. *Weston A.S.* The genus *Cenchrus* (*Poaceae*) in Australia // *Nuytsia* (Bulletin of the Western Australian Herbarium). — 1974. — 1, N 4. — P. 375-380.
44. *Wilbur R.L.* The recent neotypification and proposal (977) to reject the name *Cenchrus carolinianus* Walter (*Gramineae*) // *Taxon.* — 1991. — 40, N 2. — P. 326-330.

Рекомендує до друку
В.В. Протопопова

Надійшла 07.02.94

С.Л. Мосякин

РОД *CENCHRUS* L. (*POACEAE*) В УКРАИНЕ: ОБЗОР НОМЕНКЛАТУРЫ, СИСТЕМАТИКИ И СОВРЕМЕННОГО РАСПРОСТРАНЕНИЯ

Институт ботаники ім. Н.Г. Холодного НАН України, г. Київ

В настоящее время с территории Украины и ряда соседних стран известен только один вид рода *Cenchrus*. Правильное название этого вида — *C. longispinus* (Hackel) Fernald (= *C. tribuloides* auct. p.p., non L.; *C. pauciflorus* auct. p.p., non Benth.; *C. incertus* auct. p.p., non M.A. Curtis). Представлен обзор номенклатуры, систематического положения и современного распространения данного вида, а также приведены его морфологические диагностические признаки в сравнении с признаками близких видов *C. tribuloides* L. s. str. и *C. incertus* M.A. Curtis s.l. (incl. *C. pauciflorus* Benth.).

S.L. Mosyakin

THE GENUS *CENCHRUS* L. (*POACEAE*) IN UKRAINE: NOMENCLATURE, TAXONOMY, PRESENT DISTRIBUTION

M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev

At present, only one species of the genus *Cenchrus* is known from Ukraine and adjacent regions. The correct name for this species is *C. longispinus* (Hackel) Fernald (= *C. tribuloides* auct. p.p., non L.; *C. pauciflorus* auct. p.p., non Benth.; *C. incertus* auct. p.p., non M.A. Curtis). A review of nomenclature, taxonomy and modern distribution of this species is presented. Its morphological characters in comparison to those of two other related species, *C. tribuloides* L. s. str. and *C. incertus* M.A. Curtis s.l. (incl. *C. pauciflorus* Benth.), are given as well.